

Nr 19.

Av herr **Johansson, Johan, m. fl.**, *angående exportunderstöd för runmärkt smör, som utföres ur landet.*

Den svårartade jordbrukskrisen i vårt land är ett så allmänt erkänt faktum, att det torde vara onödigt att mera utförligt dokumentera densamma. För att klargöra verkningarna på något längre sikt bör det vara tillräckligt att erinra om den avgörande omständigheten, att jordbrukets produktionskostnader sedan tiden före världskriget stigit med mer än 20 % i förhållande till dess inkomster. Ett sådant utvecklingsförlopp måste med nödvändighet föra till en katastrof förr eller senare. Visserligen är jordbruksbefolkningen starkt bunden vid sin näring, men det finns dock en gräns, utöver vilken det är omöjligt att komma. En jordbrukare kan nog underkasta sig flera års slit och släp utan annan lön än det allra nödvändigaste, men om skulderna växa honom över huvudet, måste han dock till sist duka under.

Att jordbrukskrisen nu blivit akut torde i högre grad vara att tillskriva ekonomisk utmattning än under sistförflutna året tillkomna särskilda omständigheter. Att exempelvis en god skörd icke under nuvarande förhållanden hindrar kristendenserna att utveckla sig är icke förvånande, då tillräckliga avsättningsmöjligheter icke kunna beredas till priser, som motsvara de på grund av orsaker, varöver jordbrukarna icke kunnat råda, högt uppdrivna produktionskostnaderna. En riklig skörd inom landet i förening med ohämmad import även av sådana produkter, vilka utan olägenhet och ungefär lika fördelaktigt kunna produceras inom landet, under det att den utländska marknaden genom handelspolitiska åtgärder i allt större utsträckning stänges för våra jordbruksprodukter, kan lätt förvärpa läget till den grad, att bristningsgränsen nås. Så synes i själva verket förhållandet ha varit under det sistförflutna året, åtminstone för lantbruket inom stora delar av landet.

Det är helt naturligt, att jordbrukets utöware i den ställning, vari de kommit, vänt sig till statsmakterna med begäran om åtgärder till lindrande av nödläget, och enligt vår mening kunna icke statsmakterna med likgiltighet åse, huru vår största folkklass på detta sätt år efter år får sin ställning successivt försämrad, utan måste allvarligt överväga varje till buds stående användbart medel att om möjligt åstadkomma drägligare förhållanden. Man torde därför f. n. kunna bortse från vissa principiella betänkligheter av näringspolitisk natur, vilka icke böra få stå hindrande i vägen för åtgärder, som i och för sig kunna befinnas ändamålsenliga och väntas bli effektiva. Huvudsaken är att åtgärderna verkligen fylla sitt syftemål.

Jordbrukskrisen löses icke med ett penndrag och naturligtvis icke heller med ett riksdagsbeslut. Jordbrukarna äro medvetna om problemets invecklade beskaffenhet; de förstå att åtskilligt är beroende av dem själva, deras förmåga att åstadkomma effektiv organisation o. s. v., men de veta också av erfarenhet, att statliga åtgärder ha mycket att betyda, positivt och negativt, då statsåtgärderna antingen kunna befördra eller neutralisera deras egna strävanden. I fråga om importen från utlandet äro jordbrukarna i hög grad beroende av statsmakternas åtgöranden, och denna konkurrens kan på många områden bliva så övermäktig, att resultatet av jordbrukarnas strävanden omintetgöres, vare sig de uppträda som enskilda eller organiserade.

Skall någon verklig förbättring kunna nås, måste helt säkert jordbrukskrisens problem angripas från olika sidor, utan förutfattad mening och i klart medvetande att någon patentrösning icke gives. Hjälpaktionen måste sättas in på många olika punkter samtidigt för att ett samlat resultat av någon betydelse skall kunna vinnas. Statliga åtgärder av olika slag till stöd för särskilda grenar av jordbruksproduktionen, hjälp till självhjälp o. s. v. kunna var för sig vara otillräckliga men tillsammans bilda ett system ägnat att föra till det avsedda målet.

Såsom ogenomförbara måste man obetingat beteckna de råd jordbrukarna i tid och otid fått mottaga angående ensidig inriktning av produktionen på vissa slag av produkter. När vi i denna motion föreslå åtgärder till underlättande av den animaliska produktionen, får detta därför icke uppfattas såsom någon rekommendation av dylik ensidighet utan endast som ett led i en allmän stödaktion till hela jordbrukets förmån. Vi tro icke det är lämpligt eller ens möjligt att i Sverige med dess utomordentligt starkt skiftande jordbruksförhållanden ensidigt driva någon viss sida av produktionen på bekostnad av de övriga. De skiftande jordbruksförutsättningarna i vårt land hänvisa jordbrukarna till en ganska mångsidig produktion för att nå bästa möjliga resultat. Det duger t. ex. icke att sätta sin lit till övergång från vegetabilisk till animalisk produktion. Danmarks exempel, som ända till leda framställts för våra jordbrukare som efterföljansvärt, säger härvidlag ingenting.

Vi vilja på denna punkt hänvisa till ett klagörande uttalande av professor David Davidson, som på tal om produktionsinriktningen vid svenskt och danskt jordbruk erinrat om att Danmark ända till mitten av 1860-talet var ett övervägande spannmålsproducerande land med en betydande spannmålsexport. När i slutet av 1870-talet den starka stegringen av spannmålsexporten från de transoceaniska länderna började, var det tydligt, att det danska jordbruket ej kunde skyddas genom spannmålstullar, utan det var i stället nödvändigt att ersätta spannmålsexporten med annan export. Danmarks jordbruk valde animaliska produkter och i främsta rummet smör, fläsk och ägg. Under år 1927 levererade Danmark till England 54 procent av Englands hela import av fläsk, 37 procent av Englands import av smör och 29 procent av Englands import av ägg. Till Tyskland gick samma år 25 procent av Danmarks export av smör och ägg.

Att Danmark lyckats vinna denna avsättning för sitt jordbruks huvudprodukter särskilt i England beror väsentligen på att det kommit först, när det gällt att få England till kund för sin animaliska export, en omständighet som alldeles förbisetts. Skulle Sveriges jordbrukare söka förbättra sin ställning genom att utbyta större delen av sin spannmålsodling mot en ökning av den animaliska produktionen, gäller det att för denna ökning finna en marknad, som är sådan att den betalar pris av erforderlig höjd. Problemet kan ej utan vidare förklaras olösligt, framhåller prof. Davidson, men innan man söker lösningen av det svenska jordbrukets stora problem i övergång till animalisk produktion, måste man ha denna fråga om avsättningen klargjord. Sverige kunde visserligen konkurrera med Danmark om den engelska marknaden, men detta skulle antagligen nedtrycka prisen där, enär det är en livsfråga för Danmark att få behålla sin nuvarande del av denna marknad.

En jämförelse för år 1926 i ett nyttkommet arbete om den danska kooperationen, vilket är från Danmark exporterades matvaror av djur (huvudsakligen smör, fläsk och ägg) för 1,041 milj. kr. men från Sverige blott för 90 milj., har i pressen utlöst förvånade reflexioner, då Sverige har flera lantbrukare än Danmark och vår åkerareal är större än danskarnas. Med anledning härav framhåller prof. Davidson, att svaret härpå är mycket lätt:

”Först och främst är siffran 1,041 milj. missvisande, om man ej beaktar att Danmark icke kunnat verkställa denna export, om landet ej hade importerat foder, brödsäd och gödningsämnen för nära halva denna summa. För övrigt förklaras differensen av att Danmarks export till över 80 procent utgöres av jordbruksprodukter, under det att Sveriges export till över 90 procent utgöres av andra varor än jordbruksprodukter. Men detta kan väl ej ovillkorligen betraktas såsom ett företräde för Danmark.”

Jämförelser med Danmark böra säkerligen göras med stor försiktighet. Man undkommer icke vårt eget jordbruksproblem genom metoden att uppmana våra jordbrukare att taga lärdom av sina danska yrkesbröder. Även det danska jordbruket befinner sig i ett mycket kritiskt läge, vilket i regel förbises. Olikheten i produktionsvillkor mellan de båda länderna gör det ingalunda givet, att samma produktionsinriktning lämpar sig för båda. De rådgivare, som icke ha annat att komma med än hänvisningar till Danmark, förbise dessutom, att Sveriges jordbrukare icke nu ha valfrihet med hänsyn till avsättningsmöjligheterna. Vi tro för övrigt, att den differentiering som utmärker vårt jordbruk och vilken tämligen väl torde ansluta sig till de naturliga betingelserna för olika landsdelar och olika storleksgrupper, är till fördel för landet. Den utveckling, som ägt rum på några årtionden, synes bekräfta detta. Det nu rådande kristillståndets orsaker få med all säkerhet sökas på andra områden.

Såsom argument mot förslag till lindrande av jordbrukskrisen anföres åter och åter, att den eller den åtgärden icke kan godtagas, därför att den endast kommer en mindre del av jordbrukarklassen tillgodo. Vi betvivla dock, att det på något område kan framletas ett universalmedel, som verkar så exakt efter

beräkning, att det icke någon gång slår slint. Skall ingenting få genomföras, som icke verkar lika för alla, kunna vi säkerligen diskutera hur länge som helst utan att komma till något resultat. En sådan hållning tyder på bristande vilja att verkligen göra någonting för att förbättra läget.

Emellertid finns inom jordbruket en produktionsgren, som berör praktiskt taget varje jordbrukare, vare sig han hör hemma i norra eller södra Sverige eller har stort eller litet jordbruk. Vi syfta på den animaliska produktionen. Tullskyddet för animaliska produkter har i allmänhet icke kunnat utnyttjas, därför att vi sedan lång tid haft exportöverskott av dessa varor, och världsmarknadspriset har blivit avgörande. Även om blott en relativt obetydlig del av den samlade produktionen gått till export, har priset på denna del varit bestämmande för prisen på hemmamarknaden. Man skulle tro, att prisläget för animaliska produkter borde vara ganska tillfredsställande, eftersom räddningen för jordbruket av mängden anses vara utvidgad animalisk produktion, men så är i verkligheten alls icke fallet, såsom lantbrukarna nogsamtidigt fått erfa. Kommerskollegii svenska partiprisindex för oktober 1929 står för animaliska livsmedel vid siffran 141 (kreatur 127, kött 140, mejeriprodukter 145). Då lantbruksstyrelsens index för produktionskostnaderna håller sig omkring 165 och icke visar tendens till nedgång, säger det sig självt att läget måste vara bekymmersamt. Det är en dålig tröst, att index för vegetabiliska produkter ligger så lågt som vid 120 (omalen spannmål 113, mjöl, gryn och bröd 143). En tillfällig prisstegring för animaliska produkter inträffade under november men efterföljdes av ett starkt prisfall. Medan Malmönoteringen för runmärkt smör i slutet av nov. 1929 var 302 öre pr kg., var noteringen den 9 jan. 1930 258 öre.

Vi veta mycket väl att mängden fortfarande anser det vara endast till fördel, om priset på livsmedel pressas ned, men vi tro att denna syn på hithörande frågor numera måste anses förlegad. Även för jordbruket måste gälla, att människan är icke blott medel utan även mål för den ekonomiska verksamheten. Man kan icke driva satsen, att ju lägre jordbruksprodukternas pris ställer sig i förhållande till andra varor, desto lyckligare för samhället, om därigenom en avsevärd del av befolkningen tryckes ned på en oskäligt låg levnadsstandard.

Bedömandet av den animaliska produktionens resultat försvåras genom den ställning mjölkproduktionen intager. Jämför man mjölkpriset i städer och större samhällen med det pris producenterna i allmänhet erhålla vid närmaste mejeri, kan man lätt frestas tro, att mjölkproduktionens dåliga lönsamhet huvudsakligen beror på svag organisation och därav möjliggjorda stora mellanhandsvinster, en uppfattning som även ibland kommit till uttryck i den allmänna diskussionen. Betydelsefullt är emellertid härvidlag, att endast en proportionsvis ringa del av den producerade mjölken kan avsättas för direkt konsumtion. Det är svårt att exakt bestämma denna del, men man torde komma sanningen nära, om man uppskattar den till 25 à 30 procent av den samlade produktionen. Om ett förhållandevis någorlunda tillfredsställande pris erhålles för den till direkt konsumtion försålda mjölken, tryckes medelpriset starkt ned

av den mjölk, som användes för tillverkning av smör, vars pris är beroende av världsmarknaden.

Det har vid olika tillfällen, då förslag om ökat skydd för den animaliska produktionen varit under diskussion, anförts att det icke är möjligt att skydda denna produktion med tullar, därför att ett exportöverskott föreligger, som är avgörande för prisläget. Då återstår, såvitt vi kunna förstå, ingenting annat — om man ej vill lämna producenterna åt sitt öde — än att genom exportstöd göra hemmamarknaden i någon mån oberoende av världsmarknadspriset. Som bekant har utlandet i betydande utsträckning begagnat sig av denna metod, och våra svenska jordbrukare ha indirekt i ej ringa grad haft kännning härav.

Av stor vikt för de flesta jordbrukares ekonomi är otvivelaktigt smörpriset. Ett i förhållande till produktionskostnaderna onormalt lågt smörpris drabbar dem hårt. Det anföres som ett glädjande symtom, att under januari—november 1929 utfördes omkring 23,000 ton smör mot c:a 16,000 ton samma tid 1928, men samtidigt har priset understigit föregående års med omkring 14 öre per kg. i medeltal. Man kunde förmoda, att produktionen skulle minska, då priset faller, men så har tydligen icke skett. Jordbrukarna synas i stället på grund av krisläget ha tvingats att salubjuda större produktmängder än vanligt för att om möjligt rädda sig från ekonomisk undergång. Uppfattningen att livsmedelsåtgången skulle i nämnvärd grad ökas, då priserna tryckas ned, håller icke streck, om ett lands allmänna levnadsstandard är någorlunda hög, och det ligger intet orimligt i antagandet, att föregående års trots sjunkande priser starkt ökade smörexport kan stå i direkt samband med det försämrade läget för jordbruket.

Man torde icke kunna räkna med att det ogynnsamma prisförhållandet mellan jordbruksprodukter och andra varor rättar till sig av sig själv, ty, såsom nyligen framhållits av en ekonomisk teoretiker — professor E. Sommarin — ju mera underbetalta jordbrukarna bli desto större anledning ha de att anstränga sig som producenter och desto starkare blir för dem tvånget att sälja. Professor Sommarin tillägger:

’För statsmakterna att lägga armarna i kors under avvaktan på, att det ekonomiska livet rättar sig själv efter sina egna lagar, är en naivitet, som saknar vetenskapligt stöd.’

Lantbruksstyrelsen har i en skrivelse till Kungl. Maj:t understrukit, att det icke nog kraftigt kan betonas att med den centrala ställning jordbruket intager i det svenska näringslivet jordbruksnäringens trivsel icke endast eller ens huvudsakligen är en näringens egen inre angelägenhet. Den måste tvärtom betraktas och behandlas som en hela landets och folkets gemensamma angelägenhet av den mest genomgripande betydelse. Lantbruksstyrelsen strök likaledes under nödvändigheten av att de åtgärder, som behöva vidtagas, snarast komma till stånd, varvid med hänsyn till effektiviteten företräde borde ges åt frågor om tullförhöjningar, exportpremier, importförbud eller andra reglerande åtgärder av statsmakterna i syfte att i högre grad förbehålla den inhemska marknaden för inhemska

produktion eller underlätta svenska jordbruksprodukters konkurrens på utländsk marknad.

Såvitt vi kunna finna, skulle statligt stöd för smörexporten i nuvarande läge kunna ej oväsentligt bidra till att hålla priset på en skälig nivå och därmed i någon mån lätta det hårda trycket för jordbruket. Det vore dessutom en åtgärd, som kunde antagas verka omedelbart, vilket uppenbarligen är av största betydelse med hänsyn till det kritiska läget.

Vad angår storleken av statens bidrag synes det icke böra sättas lägre än 40 öre per kilogram, om det skall kunna väntas medföra avsedd verkan. En nödvändig följd är att tullsatsen å smör höjes till samma belopp eller att en importreglering sker. I nuvarande läge förordas vi det förstnämnda alternativet.

Statens utgifter för ändamålet bli givetvis betydande. Vid en export av samma storlek som år 1929 skulle ett anslag å c:a 10 milj. kr. per år erfordras. Det svåra krisläget synes oss dock motivera även långt gående uppoffringar för närvarande.

Den närmare utformningen av bestämmelserna synes böra överlämnas till Kungl. Maj:t. Vi vilja härvidlag blott förutskicka, att det måhända kunde befinnas ändamålsenligt att som villkor för det statliga bidragets utbetalande uppställa kravet, att exporten sker genom en av jordbrukarna bildad kooperativ försäljningsorganisation, till vilken samtliga smörexporterande mejerier äro anslutna.

Med stöd av det anförda få vi hemställa,

att riksdagen måtte besluta, att från och med den 1 juli 1930 av statsmedel skall utbetalas ett exportstöd av 40 öre för varje kilogram runmärkt smör, som utföres ur landet;

samt att riksdagen för detta ändamål måtte för instundande budgetår anvisa ett förslagsanslag å kronor 10.000.000.

Stockholm den 15 januari 1930.

Joh. Johansson,
Friggeråker.

Ernst Svenson.

Axel Löfvander.

And. Henriksson.

L. G. Bodin.

Fr. Julin.

Per Gustafsson.

K. G. Westman.

Oscar Ericson.

J. A. Larsson.

Per Andersson.

Petrus Nilsson.

Alexander Nilsson.

C. A. Reuterskiöld.